

THE DUTCH DICKENSIAN

Volume XXXII, winter 2012, No 79.

**The Dutch Dickensian is een uitgave van
The Haarlem Branch of the Dickens Fellowship**

ISSN 0167-8388

Colofon

The Dutch Dickensian is het officiële tijdschrift van The Haarlem Branch.

The Haarlem Branch opgericht in 1956, is Branch 142 van The Dickens Fellowship.

Bestuur:

President: M. David

Secretaris: P. de Groot

Penningmeester: D. Kooiman

Secretariaat van de Haarlem Branch:

Mr. P. de Groot, Kanaaldijk 81, 1454 AC, Watergang.

E-mail: circumlocution-office@xs4all.nl

De contributie voor lidmaatschap van de Haarlem Branch bedraagt €30,- ; een familie lidmaatschap bedraagt €40,-.

Bank: ABN-AMRO AMSTERDAM

Rek. nr. 40.7745.173

t.g.v. THE DICKENS FELLOWSHIP

Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Redactie van The Dutch Dickensian:

K.V. Boschma

C.A. Klok

A.A. de Landtsheer

Redactie adres:

A.A. de Landtsheer

Dikbosstraat 34

7814XN (Weerdinge) Emmen

email: aadel@wxs.nl

Vervolg op de andere binnenzijde van de omslag

Inhoudsopgave van Volume XXXII, nr. 79, winter 2012.

Blz.

- 58 - Van de redactie.
- 59 - Van de president: Dickens is een panne(n)koek.
- 60 - Verslag van de 233ste vergadering, Pieter de Groot.
- 63 - Dickens Journals Online.
- 63 - Dr Tony Williams guest at our December meeting.
- 64 Dickens en het autobiografisch geheugen, Dick Knoiman.
- 72 - Douwe Draaisma.
- 72 - Kin-free-derel, Nolly Bouwens-de Beer.
- 78 - Antwoord op de vraag van Nolly.
- 79 - Dood by Dan Simmons, Ton Dorrestein.
- 80 - Mrs. Henry Wood, rasverteller en slimme zakenvrouw, Liesbeth van Aalst.
- 83 - The Guardian Walk deel 2.
- 86 - Dickens en Dickinson, Paul Ferdinandusse.
- 97 - Dickens en Amazon, Karla Boschma.
- 98 - Bleak House revisited, Gerrit Terpstra.

Een overzicht van eerdere publicaties in The Dutch Dickensian kunt u vinden op:
<http://home.planet.nl/~aadel/dickens.htm>.

Van de redactie,

Voor u ligt het tweede nummer van dit jaar. Weliswaar niet zo dik als de herfst-editie, maar ook dit staat weer vol bijdragen van onze leden. Ik kan u wel vertellen dat er zelfs nog wat op de plank in de redactieruimte is blijven liggen voor een volgende uitgave. Het gaat met artikelen namelijk net zo als met pas geschoten wild. Er moet eerst een zekere rijpheid of, zoals u wilt, wildgeur aankomen voordat wij op de redactie besluiten over te gaan tot publicatie. Er zit echter nog meer in het vat. Er wordt gefluisterd dat iemand bezig is onze Dickens-website een geheel nieuwe facelift te geven. Nee, we kunnen hier nog niet verder op ingaan, maar houdt u het komende jaar deze site scherp in de gaten en kijk regelmatig naar onze digitale Dickens, je weet maar nooit! Ondertussen kunt u voor de uitnodigingen van onze bijeenkomsten en de index van *The Dutch Dickensian* alweer gewoon op de huidige site terecht. Deze pagina's zijn alweer up-to-date!

Ooit deed er een voorzitter eens een uitspraak over waar wij in onze branch over schrijven. "Het gaat in feite om drie simpele titels namelijk":

Dickens en ... *onderwerp*,

Onderwerp ...in de tijd van Dickens

Onderwerp....in het leven van Dickens.

Daar blijkt nu een thema bij te zijn gekomen. Er zijn nogal wat auteurs met een naam die enigszins lijkt op die van Dickens. Dat opent weer verre horizonten zoals we kunnen lezen in de bijdrage van Paul Ferdinandusse die het heeft aangedurfd om een degelijk artikel te schrijven over *Dickens en Dickinson*.

Mocht u in deze periode nog naar Engeland gaan, dan kunt u ditmaal uw schreden richten naar Rochester en daar een Dickens-wandeling maken waarvan de route in dit nummer is beschreven. Verder hebben we voor de leden die niet aanwezig konden zijn op onze herfstbijeenkomst de lezing van Dick Kooiman geplaatst. Vroegste herinneringen en allerlei daarmee verband houdende onderdelen in de romans van Dickens kwamen daarin aan de orde. Hoe diep kunnen wij Dickensians wel niet graven in de ziel van de meester?

Dan blijken er ook nog leden te zijn die tijd over hebben om, naast wat Dickens zelf heeft geschreven, boeken te lezen die over hem zelf gaan, of waarin elementen uit zijn boeken zijn verwerkt. Hun mening daarover vindt u in dit nummer zodat u het betreffende boek nog voor de Kerst kunt bestellen als u uw leeshonger hiermee wilt stillen. Verder blijft *Edwin Drood* de gemoederen bezighouden. Er blijken leden te zijn dit het boek tot in het kleinste detail aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpen en daar verslag van doen. Sommige doen dit in een prachtige eigen uitgave, maar anderen zoeken daar voor de vertrouwde omgeving van ons lijfblad.

Kortom laat de wind maar huilen en regen en hagel op de ramen kletteren; wij lezen Dickens!

Dickens is een panne(n)koek.

Het jubeljaar loopt ten einde en Charles Dickens is geroemd, genoemd en vooral handig geëxploiteerd. Dickens is behalve de schrijver van een aantal romans en ander werk inmiddels ook een huismerk geworden, een pretpark, een held, een schuinsmarcheerder, een nationaal relikwie etc. etc.

Voor ons, Dickens Fellowship Haarlem Branch, is hij uiteraard vooral de magnifieke schrijver. Niet voor niets had ons boek als ondertitel 'Hoe hij wordt gelezen en geprezen'. Dat is duidelijke taal. Maar buiten de veilige kaders van ons midden gebeuren hier andere zaken rondom Onze Held. Dat in Deventer al sinds jaar en dag de jaarlijkse kerstbraderie een 'Dickens Festijn' wordt genoemd is bekend, een volgens de website 'gezellig themafeest met als hoofdthema de verhalen van Charles Dickens en de wereld cromheen'. Ook in Engeland is hij reeds verworden tot een themapark.

2012 was het jubeljaar van de verfilmingen (sommige beter dan anderen), van een reeks boeken (waarvan Michael Slater met *The Great Charles Dickens Scandal* er toch wel bovenuit sprong, lees dat boek en vooral de heroïsche rol die The Dickens Fellowship heeft gespeeld inzake het publieke bekend worden van Ellen Ternan en haar 'relatie' met Dickens), en een waaier aan zaken die werd aangeduid met de kop 'What The Dickens', van een theatershow tot een televisiespelletje, ja zelfs een boek met de titel *What-the-Dickens: The Story of a Rogue Tooth Fairy*.

Maar aan het einde van het jubeljaar is er de finale afsluiting in Dickensinisme: het Dickens Pannenkoekenhuis in het pittoreske Gooi, 'een nieuw en vooruitstrevend concept voor jong en oud met verrassende pannenkoeken en andere gerechten... Ga naar Dickens voor feesten en partijen, kinderfeestjes en andere festiviteiten. Samen eten met Olivier en zijn bende en daarna snel naar de Winkel van Josephine.'

Josephine? Welke Josephine? Josephine Sleary, de circusdochter uit *Hard Times* die hoopt door twee pony's naar het graf gedragen te worden? Die Josephine?

Mag ik over dit soort zaken aan het slot van dit jaar een zucht slaken? What The Dickens! In 2013 gaan we gewoon weer zijn boeken lezen, zijn werkelijke erfenis. En tot die tijd wens ik u een mooie kerst en een goed uiteinde.

In Fellowship,

Martijn David
President

Verslag van de 233ste vergadering van The Dickens Fellowship Haarlem Branch.

In een kalmerend Kraantje Lek verzamelden zich 26 leden. De president heet de leden welkom en spreekt van een overweldigende opkomst. Dan staat hij met een aantal welgekozen woorden stil bij het overlijden van twee van onze leden: Jan Hijink en Ton Vroom. Waarna wij een stilte in acht nemen.

De secretaris meldt het opzeggen van het lidmaatschap door de heer en mevrouw Timmermans uit België. Daarnaast heeft hij voor deze middag afmeldingen wegens

een bevalling en Griekenland, maar niet noodzakelijk door hetzelfde lid.

De penningmeester zegt iets maar de secretaris heeft zich dan net naar de keuken gerept om de chef in kennis te stellen van het aantal leden. Bij zijn terugkomst heeft de heer Jacobs het woord over zijn Violette schriftjes; het handelt om een aanvulling bij de vierde druk.

De editor heeft weer een vers exemplaar van de Dutch Dickensian meegenomen. Hij meldt dat er in december weer een nummer uitkomt. Dit is allemaal mogelijk omdat de redactie is uitgebreid. Er is nu sprake van een triumviraat, maar ook weer niet een zuivere.

Dan geeft de president het woord aan de spreker, Dr. Kooiman. Hij gaat het hebben over het autobiografische geheugen, een term afkomstig uit een werk van de psycholoog Draaisma. Vanmiddag wil hij deze term toepassen op het werk van Dickens en met name op de roman David Copperfield.

Een eerste vraag die spreker bij David Copperfield stelt is: in hoeverre kan je deze roman als biografisch beschouwen. Het is geschreven in de ik-vorm natuurlijk, en zowel Dickens als Copperfield waren een tijdje fabrieksjongens, kwamen in pandjeshuizen en schuldgevangenissen, beiden leerden steno en waren parlementair reporter. Volop aanwijzingen zou je zeggen maar John Forster waarschuwt voor een te snelle identificatie. Dickens zou de omgekeerde initialen (CD en DC) niet eens door gehad hebben.

Draaisma zijn theorie draait om drie punten.

Ten eerste, de eerste herinneringen van iemand. Als je iemands vroege jeugd jaren met een boek zou vergelijken, dan kende het veel lege pagina's. Volgens Draaisma zijn in de vroege jeugd de hersenen nog te weinig ontwikkeld om alle herinneringen vast te houden. Gemiddeld heeft een kind op de leeftijd van 3,5 jaar de eerste herinnering. En die hebben bijna altijd met emotie te maken en zijn bijna altijd visueel.

Kooiman citeert hierbij uit David Copperfield (zie laatste bladzijde van dit verslag A, B en C) C gaat vooral over de kracht van het observeren. Toen de zuster van Dickens de beschrijving van Mrs. Pipchin las zei ze: je hebt onze

vroegere huishoudster beschreven maar je was toen pas twee jaar toen je haar meemaakte.

Het tweede punt van Draaisma is het *Deja Vu* gevoel (zie D en E). Maar veel mensen hebben nooit een *Deja Vu* gevoel gehad. In *Pictures of Italy* beschrijft Dickens een persoonlijk *Deja Vu* gevoel maar hij was volgens spreker ook veel met reïncarnatie bezig (zie F)

Ten derde is daar het zogenaamde *reminiscentie effect*; de vage herinnering aan vroeger, het terug willen naar vroeger, en altijd naar jeugdijaren. Spreker citeert hier uit *Tale of Two Cities* waarin Carton een vraag stelt aan Jarvis (zie G). Deze vraag heeft Draaisma in het voorwoord van zijn boek opgenomen.

Kooiman heeft het over de aflopende *vergeetcurve* van een mens, die altijd een piek heeft tussen de 15 en 25 jaar. De zogenaamde *reminiscentie hobbel*. In *David Copperfield* beslaat de periode waarin David tussen de 17 en 21 jaar was, 41% van de roman. Draaisma noemt deze periode de *gunstige jaren*. Dit omdat je in die periode in je leven veel dingen voor het eerst beleeft. Spreker sluit af met de opmerking dat hij *David Copperfield* wel een biografische roman vindt.

De president dankt spreker waarna er vragen en opmerkingen zijn:

De president vraagt hoe oud je moet zijn om een goede autobiografie te schrijven.

Spreker stelt dat dit op latere leeftijd moet gebeuren.

De heer Van Steijnen vindt dat de theorieën van Draaisma los gelaten zouden moeten worden op de latere werken van Dickens. Hij blijkt (Van Steijnen dan, niet Dickens) deel uit te maken van een tweeling. Zij hadden een hechte relatie tot hun twintigste maar toch andere interpretaties van gebeurtenissen.

De heer Pieron zegt de zelfde gevoelens te hebben bij Dickens als bij tweelingen en gaat vervolgens onbegrepen zitten.

Mevrouw Burden stelt dat ieder mens een eigen karakter heeft dus slaat iedereen de zaken anders op in het geheugen. Spreker denkt dat als je veel gebeurtenissen hoort, je vaak denkt dat je ze beleefd hebt. Waarop de heer De Landtsheer stelt dat het geheugen wel eens met je aan de haal gaat.

De president vraagt zich af of de periode dat Dickens etiketten plakte misschien minder lang was dan doorgaans wordt aangenomen en mevrouw Drost constateert dat Draaisma aantoont dat het autobiografisch geheugen door de tijd heen verandert.

Waarna wij aan tafel gaan:

De heer Ferdinandusse meent zelf over een slecht geheugen te beschikken maar heeft wel onthouden dat het onderwerp hem erg aansprak. De heer Jacobs heeft net een slok wijn genomen en vindt dat doorgaans een stimulans voor het geheugen. Plots begreep hij alles van David Copperfield. De heer De Landtsheer noemt *David Copperfield* nog als het boek van Dickens, dat het meest bewerkt is als jeugdboek.

Waarop de secretaris, want de president had zich plots herinnerd dat hij eerder weg moest, de bijeenkomst besluit met de opmerking dat wij dit een onvergetelijke bijeenkomst was die voor altijd opgeslagen zal blijven in onze

geheugens.

Mededelingen:

- De voorjaarsbijeenkomst is op 16 maart in Kraantje Lek. Spreker die middag is mevrouw drs. Els Peters van de Nijmeegse Universiteit over het onderwerp: "Dickens in Nederlandse vertaling; drukgeschiedenis met speciale aandacht voor de Nijmeegse uitgevers de Gebr. E&M Cohen".
- De contributie bedraagt vanaf 2012 € 30,- per lid en € 40,- voor een paar. Aan acceptgiro's doen wij niet. In het briefhoofd staat het rekeningnummer.
- Het archief mist nog steeds een aantal convocaties. Wij zijn nog steeds op zoek naar exemplaren uit: 1959, 1961 t/m 1966, 1971, 1975 t/m 1977.
- U kunt uw bijdragen voor The Dutch Dickensian blijven sturen naar aadel@wxs.nl De editor laat weten twee maal per jaar te willen verschijnen.
- Dit jaar nog verwachten wij dan eindelijk de Dickens Journals (Household Words and All the Year Round) on line in te kunnen zien. Zie www.djo.org.uk
- Mocht u aan het postzegel sparen geslagen zijn en ook nog van de Christmas Carol houden dan komt het Ascension Island u tegemoet. Men heeft zegels met ondermeer de onbekeerde Scrooge voor 25 pence en de bekeerde voor 1 Pound 25. Dat stelt de prijs voor een bekering op één pond. Billijk, zeg je dan op het eerste gezicht. John Smith van British Pobjoy Mint weet er alles van.
- Ook in Nieuw Zeeland doet men aan stilstaan bij 200 jaar Dickens. En wel middels een expositie in de universiteit van Otago. U kunt nog tot 13 december terecht.

Conferenties (informatie bij uw secretaris of the website):

De Annual Conference voor 2013 wordt gehouden in Boulogne (La France), en wel van 26 juni t/m 1 juli. Inschrijving is vanaf januari. Mocht U geïnteresseerd zijn, kijk dan op de website van de Dickens Fellowship of laat het Uw secretaris weten.

In 2014 is de Annual Conference in Chicago, en wel van 16 juli t/m 21 juli.

London Calling:

Er was weer een vergadering van de Council en Uw secretaris toog richting London. Er werd vergaderd in Lumen want het Dickens Museum was nog steeds gesloten wegens verbouwing. Als lid van de Council wordt er van je verwacht om het daar niet over te hebben. Tijdens de bijeenkomst kwam wel naar voren dat het op 12 december weer opengesteld wordt. Wat wel al weer open is, is Gad's Hill place, maar daarvan wist ik weer niet dat het gesloten was. Termen als "heavily subsidised", "income generated", "great succes" en "overwhelmingly positive", stonden op het papiertje vermeld. Dan weet je het wel; er zijn dan volop problemen.

Verder hebben we ondermeer nog een charter toegekend (New Orleans), gestemd over de cover van The Dickensian en het gehad over de conferenties in de toekomst.

Dickens Journals Online

Afbeelding van de eerste pagina van de website waarop de de Dickens Journals on line zijn te vinden. (www.djo.org.uk)

De redactie heeft inmiddels al wat rondgekeken op deze website en kan u een bezoek hieraan van harte aanbevelen. Een hele Dickens-wereld is hiermee ontsloten, die voor velen van ons tot nu toe slechts met de nodige moeite bereikbaar was.

Dr Tony Williams guest at our December meeting

Tony Williams taught English in secondary schools from 1969 to 1997 when he took early retirement. From 1999 to 2006 he was Joint General Secretary of The International Dickens Fellowship and a Trustee of the Charles Dickens Museum in London. He is Associate Editor of The Dickensian and organises the London programme of events for the Dickens Fellowship, as well as being a frequent speaker on Dickensian topics both in the UK and overseas. He is currently a member of the group planning the programme for the celebrations in 2012 of the bicentenary of Dickens's birth. He has recently accepted an honorary Research Fellowship at the University of Buckingham to assist with work on Dickens Journals Online.

Source: <http://www.gresham.ac.uk/professors-and-speakers/dr-tony-williams>

Dickens en het autobiografisch geheugen

door Dick Kooiman

1. Dickens en Draaisma

De term autobiografisch geheugen is echt een term voor psychologen. Ik heb die term geplukt uit het werk van Douwe Draaisma. Draaisma is bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van de psychologie in Groningen en schreef tal van boeken met uitnodigende titels als *Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt*, *De heimweefabriek: geheugen, tijd en ouderdom* en *Het Vergeetboek*. Daarin gaat het ook regelmatig over het autobiografisch geheugen. Hij is een echte wetenschapper in de zin dat hij boeiende vragen stelt, tal van antwoorden geeft die naar alle kanten uitwaaiëren en die hij vervolgens weer bestrijdt om uiteindelijke de keus aan de lezer over te laten.

Ik wil iets van zijn gedachten toepassen op het werk van Charles Dickens. Het ligt voor de hand om dan *David Copperfield* te kiezen, ons 'book of study' van dit jaar, door Dickens zelf aangeduid als 'my favourite child'. De openingszin van deze roman luidt: 'Of ik de held van mijn eigen leven zal worden, moeten de hier volgende bladzijden maar duidelijk maken.' Het is David die het verhaal vertelt, maar mogelijk is Dickens zelf hier aan het woord. Hij schreef immers aan zijn vriend John Forster, dat hij met David Copperfield een boek had geschreven dat hij typeerde als 'a very complicated, interweaving of truth and fiction' (10-7-1849).

Een eerste vraag is dus, in hoeverre is Copperfield autobiografisch? Verwerkt Dickens hier eigen ervaringen vanuit wat heet zijn autobiografisch geheugen? Opvallend is wel dat het helemaal is geschreven in de ik-vorm. Dat geldt verder alleen voor de roman *Great Expectations* en gedeeltelijk voor *Bleak House* (gedeeltelijk, Esther).

Er zit inderdaad veel aanwijsbare autobiografie in dit boek. Om een paar dingen te noemen. Het gaat in de roman over Murdstone en Grinby's in plaats van de gruwel van Warren's Blacking factory, maar de beschrijving in de roman is bijna woordelijk gelijk aan het autobiografisch fragment dat Dickens heeft toevertrouwd aan Forster.

Maar Forster waarschuwt ook tegen een te snelle identificatie van het karakter van Dickens met dat van zijn held in DC:

'many as are the resemblances in Copperfield's adventures to portions of those of Dickens, and often as reflections occur to David which no one intimate with Dickens could fail to recognise as but the reproduction of his, it would be the greatest mistake to imagine anything like a complete identity of the fictitious novelist with the real one...'

Dus er is geen 'complete identity' tussen David en Dickens. Dat had ook niemand verwacht. In alle romans van Dickens wordt de werkelijkheid vervlochten met de verbeelding, dat is een bekend gegeven. Maar in DC heeft

veel van de werkelijkheid die in de roman wordt ingeweven betrekking op de persoon van Dickens zelf. De omkering van de initialen CD in DC is overigens helemaal toeval. Ik lees althans bij Slater, in zijn recente grote biografie, dat Dickens zelf verrast was toen Forster hem op die omkering van initialen wees.

Als we er voorlopig van uitgaan dat er in DC veel autobiografie zit, is het aardig wat gedachten van Draaisma los te laten op deze roman. Ik zal drie van die gedachten nader onderzoeken, n.l. eerste herinneringen, het verschijnsel van Déja Vu en de zogenaamde reminiscentiehobbel.

2. Eerste herinneringen

Elk mens heeft een soort kladschrift van zijn eigen voorbije leven dat zich voortdurend aanpast en laat uitbreiden.

Die eerste herinneringen maken geen einde aan het vergeten, ze bevestigen alleen maar het bestaan van geheugenverlies. Ze zijn bovendien heel divers. Vraag tien mensen naar hun eerste herinnering en je krijgt tien verhalen. Maar, zegt Draaisma, vraag 300 mensen en je krijgt patronen. Dat navragen heeft hij niet zelf gedaan, maar hij heeft wel heel veel antwoorden verzameld uit de literatuur en het onderzoek van anderen.

Wat blijkt is dat een kind gemiddeld drieënhalve jaar is op het moment van de eerste herinnering. Daar staan uitschieters tegenover van onder de één jaar en boven de zeven. Als je straks bij het diner niet weet, waarover je moet praten met je buurvrouw/man, vraag dan eens naar zijn eerste herinneringen. Ook is er een verband tussen leeftijd en type herinnering. Bij de jongste herinneringen gaat het meestal om een flard, soms niet meer dan een vluchtige impressie. Vervolgens is er al iets van een scene met de herinnering aan een plek, situatie of aanwezigheid. En bij grotere kinderen gaat het om een episode, dat wil zeggen een voorval of gebeurtenis waarin het kind soms zelf handelend optreedt. Draaisma vindt die eerste herinneringen terecht heel interessant. Het gaat om emoties als blijdschap en verrukking of eenzaamheid en angst die als eerste herinneringen blijven hangen en in het totaal sterk oververtegenwoordigd blijken te zijn.

David Copperfield beschrijft in het tweede hoofdstuk zijn vroegste herinneringen, zijn huis, het kerkhof waar het op uit keek en de kerk die zij zondag bezochten. Bij David gaat het vooral om aangename herinneringen:

'The first objects that assume a distinct presence before me, as I look far back, into the blank of my infancy, are my mother with her pretty hair and youthful shape, and Pegotty with no shape at all, and eyes so dark that they seemed to darken their whole neighbourhood in her face, and cheeks and arms so hard and red that I wondered the birds didn't peck her in preference to apples. I believe I can remember these two at a little distance apart, dwarfed to my sight by stooping down or kneeling on the floor, and I going unsteadily from the one to the other.'

Dus hij ziet het weer voor zich en daar kan veel autobiografie in schuilen. De

kleine Dickens verhuisde in 1814, twee en half jaar oud, naar een ander huis in Portsmouth, naar no. 39 Wish street. Daar was een kindermisje dat voor hem en zijn zusje Fanny zorgde en dat model kan hebben gestaan voor Pegotty. In ieder geval had Dickens zelf een heel goed geheugen. Tomalin schrijft in haar biografie dat Dickens beweerde zich te herinneren dat dit kindermisje hem naar buiten droeg om te kijken naar de exercities van de soldaten. En als Dickens later met Forster op die plek rondwandelt, kan hij Forster nog precies de opstelling van de soldaten bij de parade beschrijven. Bijna alle vroege herinneringen, aldus Draaisma, zijn visueel. Een enkele keer hebben ze te maken met geur of smaak. Wat heel uitzonderlijk is, is tastzin. Daarvan is sprake in een volgend mooi citaat uit het tweede hoofdstuk van David Copperfield:

‘I have an impression on my mind which I cannot distinguish from actual remembrance, of the touch of Pegotty’s forefinger as she used to hold it out to me, and of its being roughened by needlework, like a pocket nutmeg-grater.’

Hij *ziet* het niet alleen weer voor zich, hij *voelt* het, die wijsvinger, ruw van het naaiwerk, die daarom aanvoelt als een notenmuskaatraspje. Is dat niet prachtig? Enkele pagina’s verder lezen we overigens dat Pegotty over een koperen vingerhoed beschikte en die ook gebruikte bij haar naaldwerk. Wat zijn we toch een heerlijk literair genootschap: we vragen ons af hoe een fictieve dienstbode zo’n ruwe wijsvinger kon hebben, hoewel ze over een vingerhoed beschikte...

Verderop in hetzelfde hoofdstuk lezen we, hoe David mijmert over het geheugen van kinderen en dat van zichzelf:

‘This may be fancy, though I think the memory of most of us can go farther back into such times than many of us suppose; just as I believe the power of observation in numbers of very young children to be quite wonderful for its closeness and accuracy; Indeed, I think that most grown men who are remarkable in this respect, may with greater propriety be said not to have lost the faculty, than to have acquired it...’

The power of observation, ja die had Dickens zelf zeker. In een later boek, *Dombey and Son*, beschrijft hij ene Mrs Pipchin, de vrouw die tijdelijk zorgt voor de kleine Paul Dombey, die kinderen alles verbiedt wat ze leuk vinden en alles opdraagt waar ze een hekel aan hebben, en die stalen ogen heeft waar je op een aambeeld geen vonk van zou kunnen afslaan. Dickens beschrijft haar met haar donkere bombazijnen kleding die de hele omgeving verduisterde. Toen zijn oudere zus Fanny dat las riep ze stomverbaasd: ‘Good heavens! What does this mean? You have painted our lodging-house keeper in Portsmouth and you were but two years old at the time.’

‘This may be fancy,’ schrijft Dickens en dat is een verstandig voorbehoud. Is het echt geheugen of aangepraat? David beroept zich op de baker, wijze vrouwen uit de buurt, of wat hij hoorde van anderen. Dickens lijkt te beseffen dat eerste herinneringen kunnen zijn aangepraat. Draaisma geeft prachtig

voorbeeld van aangepaast geheugen. Ene Jean Piaget uit Parijs meende zich te herinneren dat hij in een kinderwagen zat dat door een kindermisje werd voortgeduwd, toen plotseling een man probeerde hem te kidnappen. Het kindermisje ging tussen de kinderwagen en de dief staan en verweerde zich krachtig tot een agent verscheen en de onverlaat het op een lopen zette. Hij meende nog precies te weten bij welke metro ingang dit gebeurde. Tot de familie jaren later een brief kreeg van het al lang vertrokken kindermisje. Ze wilde schoon schip maken met het verleden en biechtte op dat zij dit hele verhaal zelf verzonnen had. Het horloge dat ze als beloning voor haar dapperheid had gekregen stuurde ze terug. Jean had in zijn jeugd dit verhaal zo vaak gehoord dat hij het tot zijn eigen herinnering gemaakt had.

Toch merkt Forster op dat een groot observatievermogen en een sterke herinnering waar mag zijn voor David Copperfield, maar dat die zonder meer gelden voor Charles Dickens.

Als je het hebt over herinneringen verbonden aan geur, kom je onvermijdelijk bij de Franse schrijver Proust en de door hem verhaalde scene in *A la recherche du temps perdu*. Het is een verslag van de emoties die een kopje thee met een Madeleine koekje bij de verteller oproepen als hij verkleumd op een dag thuis komt. Op het moment dat hij een lepeltje thee waarin hij een stukje madeleine gesopt had naar zijn mond bracht kreeg hij een schok en maakte zich een heerlijk gevoel van vreugde van hem meester. Maar hij wist de herkomst van dat gevoel niet te achterhalen. Door zich te concentreren, herhaling van dezelfde handeling en afsluiting van zijn omgeving lukte het hem de herinnering te identificeren: de smaak en de geur hoorden bij een tante die hij vroeger bezocht en waar hij thee met een Madeleine koekje kreeg. En met die herkenning van het detail bloeide uit dat kopje thee opeens een hele wereld van vroeger voor hem open: tante, haar huis, de stad met de mensen en de hele omgeving. Sedertdien betekent in de geheugenpsychologie het Proustfenomeen dat geuren het vermogen hebben vroege herinneringen op te roepen.

Draaisma noemt in dit verband ook Dickens.

‘De geur van een bepaald soort lijm herinnerde Dickens niet alleen aan de etiketten die hij een halve eeuw eerder op flessen moest plakken, maar bracht hem ook terug in de beklemming van toen, de armoede, de lange dagen in de fabriek, het bankroet van zijn vader. Het zijn de wat nevelige herinneringen die behalve beelden ook een stemming laten herleven, een besef dat je toen gelukkig was of juist niet.’

Heel interessant dat hij hier Dickens aanhaalt. En wat hij schrijft is ook heel aannemelijk. Maar Draaisma vermeldt niet waar hij deze informatie vandaan haalt en ik heb dat zelf ook niet gevonden in Forster of enige andere biografie.

3. *Déjà Vu*

Déjà vu's hebben een plotseling begin. Er is een gevoel van herkenning van het ene ogenblik op het andere. Vanaf dat moment voelt alles aan als iets dat

je al eens hebt meegemaakt, de dingen om je heen, de geluiden, de gezichten, de gesprekken. Zelfs je eigen gedachten lijk je eerder precies zo te hebben gedacht. Alsof je een fragment van je leven opnieuw beleeft. De vertrouwdheid gaat zo ver dat je ook denkt te weten wat er nu gaat gebeuren. Maar pas als het gebeurt, weet je het precies. Zoals een woord dat op het puntje van je tong ligt, je weet het niet te vinden, maar als het komt herken je het onmiddellijk als het gezochte woord.

In hoofdstuk 25 van DC brengt Uriah Heep een bezoek aan David en neemt hem in vertrouwen. In alle nederigheid verklaart hij zijn liefde voor Agnes, hij zou de grond waarop zij loopt wel willen kussen. David is ontzet en vervuld van afgrijzen.

‘He seemed to swell and grow before my eyes; the room seemed full of the echoes of his voice; and the strange feeling (to which, perhaps, no one is quite a stranger) that all this had occurred before, at some indefinite time, and that I knew what he was going to say next, took possession of me.’

Dickens beschrijft dat nog een tweede keer, in hoofdstuk 39 van *David Copperfield*. Dat is als hij zijn vriend Micawber opzoekt die in dienst is getreden als klerk in het notarishuis van Mr. Wickfield in Canterbury. Micawber herinnert aan de middag waarop David hem en zijn gezin zo hartelijk had ontvangen. Als je ons bij die gelegenheid niet had verzekerd dat D jouw uitverkoren letter was, aldus Micawber, zou ik stellig gedacht hebben, dat het A was geweest. Dat was een zinspeling op Dora, het kindvrouwtje en Agnes, de dochter van notaris Wickfield, zijn latere vrouw. David komt dan tot de overpeinzing

‘we all have some experience of a feeling that comes over us occasionally, of what we are saying and doing having been said and done before, in a remote time – of our having been surrounded, dim ages ago, by the same faces, objects, circumstances – of our knowing perfectly what will be said next, as if we suddenly remembered it! I never had this mysterious impression more strongly in my life, than before he uttered those words.’

De term *déjà vu* toepassen op Dickens is anachronisme, schrijft Draaisma, want die term bestond toen nog niet. Ook is het niet waar, zoals Dickens zegt, dat iedereen wel eens een *déjà vu* zou hebben gehad, blijkt niet uit vraaglijstonderzoek. Bijna de helft van ondervraagden had nooit een *déjà vu* beleefd. Maar zijn beschrijving is heel accuraat. Aldus Draaisma.

Voor het verschijnsel dat Draaisma beschrijft bestond in die tijd nog geen naam. Een halve eeuw na *David Copperfield* kwamen er verschillende namen in omloop, zoals het Franse ‘fausse mémoire’ of ‘fausse reconnaissance’. De Duitse artsen en psychiaters hielden het op ‘Empfindungsspiegelung’ of ‘Bewusstsein des Schondagewesenseins’. Maar uiteindelijk triomfeerde in de wetenschappelijke wereld de meer neutrale en vooral bondige term *déjà vu*. Een Engelse arts beschreef de ervaring van het *déjà vu* als een ‘sentiment of pre-existence’. Met de keuze voor die term werd ook een mogelijke

verklaringsgrond gegeven: het zou eerder gebeurd zijn.

'If I had been murdered there, in some former life, I could not have seemed to remember the place more thoroughly, or with more emphatic chilling of the blood; and the mere remembrance of it acquired in that minute, is so strengthened by the imaginary recollection, that I hardly think I could forget it.'

Dat 'zielenbestaan van vroeger' als verklaring voor een déjà vu kent volgens Draaisma verschillende varianten. Volgens sommige hypothesen sluimeren er in je geheugen latente herinneringen aan een eerder leven, die door de plotselinge overeenkomst met de huidige ervaring beginnen te resoneren en zo een gevoel van herhaling veroorzaken. Een meer radicale veronderstelling gaat er van uit dat ons hele leven zich eindeloos en in exact dezelfde vorm herhaalt. Tegen beide veronderstellingen voert Draaisma ook weer bezwaren aan en zo gaat de discussie door. Dickens formuleert hier een ervaring die door velen zal worden herkend, maar voor zover bekend moest hij zelf niets hebben van verklaringen als reïncarnatie of een eeuwige herhaling van ons leven.

4. Reminiscentie-effect

Een reminiscentie-effect betekent dat mensen weer terugkeren naar oude herinneringen, vooral op oudere leeftijd. Die herinneringen dringen zich op, ze zijn er ineens. Kenmerkend is de aard van die herinneringen. Het betreft vrijwel altijd herinneringen aan de jaren van de jeugd. Met het vorderen der jaren zie je jeugd scherper. Mensen die hun eigen leven beschrijven putten uit hun autobiografisch geheugen, zij het niet in dezelfde mate. Guenther Grass schreef zijn autobiografie *De Rokken van de Ui* en verklaart in een interview: met de ouderdom wordt de jeugd duidelijker. Het juiste moment om iets autobiografisch te schrijven hangt blijkbaar samen met de leeftijd. In zijn boek *Heimweefabriek* haalt Draaisma Mr. Lorry aan uit *A Tale of Two Cities*. Lorry is een vertrouwensman van Tellsons bank, die Lucie Manette en Charles Darnay helpt om vanuit Parijs naar Londen te vluchten.

'Twenty years back, yes; at this time of my life, no. For, as I draw closer and closer to the end, I travel in the circle, nearer and nearer to the beginning. It seems to be one of the kind smoothings and preparings of the way. My heart is touched now, by many remembrances that had long fallen asleep, of my pretty young mother (and I so old!), and by many associations of the days when what we call the World was not so real with me, ...'

Deze passage staat in het Voorwoord van de *Heimweefabriek* (pag.7). In veel recensies van dit boek wordt dit woordelijk aangehaald. Dat geeft aan dat het om een belangrijke passage gaat, maar roept ook de vraag op of de recensenten eigenlijk wel verder hebben gelezen. Opvallend is ook dat Dickens in zijn laatste roman vlak voor zijn dood terugkeert naar de

omgeving van zijn jeugd: Cloisterham (Rochester).

In dat autobiografisch geheugen zit een zgn. reminiscentiehobbel. Dat wil zeggen dat er duidelijke opeenhoping is van herinneringen uit een periode die tien jaren beslaat met het twintigste levensjaar als centrum. In staafdiagram uitgedrukt blijken proefpersonen van 60 jaar en ouder een aflopende vergeetcurve te hebben. Dat betekent dat ze steeds meer zijn vergeten naarmate het over een verder terug liggende levensfase gaat. Dus er is een gelijkmatige afvlakking. Maar er treedt juist een stijging op voor de periode tussen 25 en 15 jaar oud. En vervolgens weten ze nog maar betrekkelijk weinig over hun eerste levensjaren. Mensen op een leeftijd van 70 en ouder weten ook weinig meer van gebeurtenissen die heel recent gebeurd zijn, maar dat laat ik hier buiten beschouwing.

Die kortstondige stijging van herinneringen uit de periode van 15-25 jaar noemt men de reminiscentiehobbel. En wat daar nog bijkomt: uit die periode heeft men niet alleen de meeste, maar ook de meest levendige herinneringen. Hetzelfde resultaat wordt verkregen als je oudere mensen vrij laat associëren bij willekeurige woorden of begrippen of uitnodigt een indringende levenservaring te vertellen. Ook dan wordt het meeste verteld uit de periode 15 en 25 jaar. Men spreekt ook wel van reminiscentieberg.

Een gewone biografie beslaat doorgaans het hele leven van de beschreven persoon, zo mogelijk redelijk verdeeld over de verschillende levensfasen. Daar bestaan natuurlijk heel verklaarbare uitzonderingen op die vaak te maken hebben met de beschikbaarheid aan informatie. Neem bijv. de Dickensbiografie van John Forster, die geheel gebaseerd is op wat Forster zelf van nabij heeft meegemaakt

Laten we nu eens naar *David Copperfield* kijken. In hoofdstuk 5 is hij tussen 8 en 9 jaar, zoals hij zelf vertelt op reis naar de kostschool Salem House die Murdstone, zijn stiefvader voor hem had bedacht. Dat vertelt de kleine David aan de knecht die Davids bier opdrinkt en zijn karbonaden en podding verslindt om hem voor rampen te behoeden. In hoofdstuk 18, getiteld een terugblik, treedt hij even terzijde om het afgelegde pad nog eens te overzien. Daar vermeldt hij zijn leeftijd als 17 jaar. Hij is dan hopeloos verliefd op de oudste jufvrouw Larkins en voelt zich als 17 jarige niet te jong voor die liefde. Immers, 'waarom te jong? Ik zal haast in een ommezien 21 zijn', zo zegt David daar. Toch duurt het tot hoofdstuk 43 voor hij echt 21 is. In dat hoofdstuk, getiteld 'Another Retrospect', treedt hij weer even terzijde om de herinneringen aan vroeger dagen aan zich voorbij te zien trekken. En dan meldt hij met enige trots: 'I have come legally to man's estate. I have attained the dignity of twenty-one'.

Mijn klassieke twee-kolomsuitgave van *David Copperfield* door de gebroeders Cohen in Amsterdam telt 435 pp., Daarvan gaan 30 pp. over eerste 8 a 9 levensjaren, vervolgens 101 pagina's over levensfase 8 a 9 tot 17 jaar en dan 179 pagina's over de vier jaren van 17 tot 21 jaar. En tenslotte nog 125 pp. over latere jaren eindigend met een laatste terugblik op zijn leven, nu met Agnes aan zijn zijde en door kinderen omringd. Dus daar is een duidelijke reminiscentiehobbel met meer dan 41% van het totale aantal pagina's over de korte levensfase van 17-21 jaar.

Draaisma geeft drie verklaringen voor deze reminiscentiehobbel die hij overigens ook alle drie weer kritiseert. Allereerst: het menselijk geheugen is rond het twintigste levensjaar neurofysiologisch in de beste conditie. Je opnemingsvermogen is nog bijna onbeperkt en wat je meemaakt blijft zonder moeite hangen. Daarom sla je uit deze tijd meer herinneringen op dan later.

Een tweede verklaring: juist rond je twintigste maak je meer mee dat het onthouden waard is. Veel belangrijke dingen beleef je voor het eerste keer, je eerste liefde, je eerste auto, voor het eerst op kamers, je eerste autorijles, de eerste dag op je werk. Veel van de herinneringen aan die eerste keren houden een flitsachtige helderheid. Onderzoek dat maar eens bij jezelf.

De derde verklaring lijkt veel op de tweede. In je jeugd en vroege volwassenheid doen zich de gebeurtenissen voor die je persoonlijkheid vormen. Dat effect bewerkt dat iemand op leeftijd zich de gebeurtenissen herinnert die hem hebben gemaakt tot wat hij nu is. 'De overeenstemming tussen het huidige zelf en de ervaringen die dat zelf hebben gevormd leidt de associaties van de ouderdom als vanzelf naar de jeugd.'

Past dit allemaal ook op *David Copperfield*? Bedenk wel: Dickens was nog geen 40 jaar toen hij deze roman schreef. Daarom is dit element uit de theorieën van Draaisma niet helemaal met deze roman te verbinden. Voor een toepassing van de theorie van de reminiscentiehobbel schreef Dickens deze roman eigenlijk te vroeg. Maar uit de staafdiagrammen van Draaisma blijkt dat ook mensen rond de 40 jaar een reminiscentiehobbeltje vertonen, of op zijn minst een drempel. Er is dus wel sprake van enig effect. En dat zou een weliswaar beperkt maar toch niet eerder aangevoerd bewijs kunnen zijn voor het autobiografische karakter van *David Copperfield*.

5.Literatuur

Ackroyd, Peter, *Dickens*, London: Vintage, 2002 (abridged edition).

Dickens, Charles, *Pictures from Italy*, Londen: 1846.

Draaisma, Douwe, *Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt: de geheimen van het geheugen*, Amsterdam: Rainbow Paperbacks, 2001.

Idem, *De Heimweefabriek: geheugen, tijd en ouderdom*, Groningen: Historische Uitgeverij, 2008.

Idem, *Vergeetboek*, Groningen: Historische Uitgeverij, 2010

Forster, John, *Het Leven van Charles Dickens*, Utrecht/Antwerpen: geen datum, twee delen.

Slater, Michael, *Charles Dickens*, New Haven & London: Yale University Press, 2009.

Tomalin, Claire, *Charles Dickens: a life*, London: Viking, 2011.

Williams, Tony, 'The adult David Copperfield', *The Dickens Magazine*, VI: 4, 2011.

Douwe Draaisma (1953)

Studeerde psychologie en filosofie aan de Universiteit van Groningen. Na zijn studie vertrok hij naar de Universiteit van Utrecht, waar hij in 1993 promoveerde bij Piet Vroon op een proefschrift over de metaforische aard van de taal waarin we over het geheugen denken en spreken (handelseditie: *De Metaforenmachine. Een geschiedenis van het geheugen*).

In 1993 keerde hij terug naar de Universiteit van Groningen als docent theorie en geschiedenis van de psychologie. Draaisma publiceerde onder meer over de geschiedenis van het begrip precisie in de vroege experimentele psychologie (*The Age of Precision: F.C. Donders and the Measurement of Mind*), het werk van de psycholoog-filosoof Gerard Heymans (1857-1930), William James en de geschiedenis van neurologie en psychiatrie (*Ontregelde geesten. Ziektegeschiedenissen*).

Over het autobiografische geheugen verscheen een drietal boeken:

Waarom het leven sneller gaat als je ouder word;

De heimweefabriek;

Vergeetboek.

Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt is bekroond met verschillende wetenschappelijke en literaire prijzen.

In 2003 werd Draaisma benoemd tot bijzonder hoogleraar geschiedenis van de psychologie, op een leerstoel van het Archief- en Documentatiecentrum Nederlandse Gedragwetenschappen.

In 2010 volgde zijn benoeming tot hoogleraar op de Heymans-leerstoel van de Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.

“KIN – FREE –DEREL”

door Nolly Bouwens-de Beer

Is het een leuk woord, zomaar, zonder meer?

't Werkt op de lachspieren en je moet ook niet gaan proberen om er meer achter te gaan zoeken. Zou kunnen, maar hoeft niet.

Dat kun je niet zeggen tijdens het lezen van Dickens' laatste boek.

Je weet dat het voor de helft is afgekomen en dat er over het algemeen gedacht wordt dat het om een moord-mysterie gaat, de titel suggereert het, maar simpelweg toegeven dat het gewoon een detective-verhaal is, dat gaat niet.

Conan Doyle zat nog op de lagere school en van de Amerikaan Edgar Allen Poe 1809-1849, was "De Moorden in de Rue Morque" uitgekomen in 1841.

Er was dus misschien al wel enige invloed, we weten er niet veel van.

De mooie opening, de sfeer van de "Duizend en een nacht verhalen", de Oosters-Aziatische opiumkit, die zich oplost in het glorende, grauwe daglicht en de gewaarwording van een Engelse eeuwenoude kathedraal in de geest van een opiumgebruiker die bijkomt en vervolgens een aantal dingen waarneemt in de rauwe werkelijkheid om zich heen.

Deze openingsscène en dat is het zeker, laat je verwachten dat er een psychologisch thema met symboliek gaat komen.

Misschien nog opvallender zijn de aanwijzingen voor aan opiuminvoer en -gebruik verwante criminaliteit en er worden op een verdachte manier woorden gewisseld.

Vervolgens hoofdstuk 2, zo raadselachtig en zodanig van dialoog tussen verschillende personen dat hier vast veel van de uiteindelijke plot in verborgen moet zitten, evenals in hoofdstuk 13 en misschien wel een plot die Dickens niet uit kon werken omdat de tijdgeest daar absoluut nog niet rijp voor was.

Hoofdstuk 3 geeft een beeld van Cloisterham, een dorp-stadje uit een vergane tijd met burgers die nog met zulke vergane ideeën leven en ook in stand houden... Sapsea de burgemeester

die zo model kan staan voor de bekrompenheid in zo'n omgeving. Het vroegere nonnenhuis, nu een meisjesinternaat met als voornaamste representant het aan Edwin Drood uitgehuwelijkte meisje Rosa Bud. Durdles, die het onderhoud van de kathedraal en de graven verzorgt. De eerwaarde heer Septimus Chrisparkle met sportiviteit van geest en lichaam, dat laatste is in die tijd juist mode bij de jonge geestelijkheid, zwemt iedere morgen zomer en winter voor het ontbijt in de nabijgelegen rivier. Zijn moeder die de huishouding bij hem verzorgt. Deputy, een zwervende kwajongen, met karakter. Hij heeft 's nachts de leiding in het logement voor zwerfers en iedere avond dirigeert hij met een regen van stenen Durdles, op diens verzoek, naar zijn onderkomen. Vooral Sapsea, Durdles en Deputy zijn de bekende scheppingen van Dickens en zij zullen er heus wel tot het einde in gebleven zijn als Dickens tijd van leven had gehad. Als je door het boek heen bent en uiteraard onvoldaan blijft omdat het juist "body" begon te krijgen, zie je, behalve de scènes die grote indruk hebben gemaakt ook de dingen waarvan je al gauw denkt dat dát wel eens z.g. "red herrings" zouden kunnen zijn. Van het begin af lees je al attent op opmerkingen of beschrijvingen, waarvan je denkt ze even apart te moeten houden in gedachten. De strakheid van stijl leent zich daar ook goed voor, net als het moeilijke Engels want dat doet je nog iets kritischer lezen en zo lees je al in het begin van hoofdstuk 4 dat Sapsea nog wel eens wordt aangezien voor de Deken en ze dus te verwisselen zouden zijn. Maar het hele hoofdstuk is zo ironiserend geschreven dat je geneigd bent dat niet zo serieus te nemen en te zien als een "red herring". Zo zie ik eigenlijk ook dat volle witte haar van Datchery, want een pruik, nee. Het wordt vier keer beschreven, waarvan twee keer met flink de wind er door heen.

En wat zijn er veel mensen op straat die kerstavond en vooral, wat doet de bazin van de Londense opiumkit daar met de onheilspellende woorden tegen Edwin-Ned, waarvan hij zich voorneemt ze alleen tegen John Jasper te vertellen, precies datgene wat hij niet moet doen.

Wat neemt Chrisparkle allemaal waar op zijn klimpartijen in de ruïne (met goed uitzicht) en tijdens zijn andere sportieve bezigheden? De koster Tope en zijn vrouw, die naast J.J. wonen en dus ook van veel op de hoogte moeten zijn, nemen ook veel waar zoals op die kerstavond.

Deputy zwerft altijd 's avonds rond en weet zodoende veel van de gebeurtenissen rondom kathedraal en toren. Dat de plot uiteindelijk hiermee te maken zal hebben staat naar mijn idee wel vast. Neem alleen al die keer dat John Jasper en Durdles na de nachtelijke excursie door crypte en toren naar beneden komen en "ontvangen" worden door Deputy, waarbij J.J. de schrik van z'n leven krijgt, zich realiserend dat de jongen meer kan hebben gezien. Hij valt hem onmiddellijk in razernij aan en vermoordt hem bijna. J.J. is ook erg goed in het te drinken geven van "very good stuff" aan z'n gasten of iemand waarmee hij op pad is en die een poosje niets hoeft te zien van wat hij allemaal uitvoert, zoals tijdens die nachtelijke excursie. Het lijkt er nogal op dat J.J. voorbereidingen heeft getroffen voor de perfecte moord, een lichaam laten verdwijnen in een oud graf en het gebruik van ongebluste kalk.

Durdles weet bijna zeker, ondanks zijn zwaar benevelde geest, dat er met zijn zware sleutel wat aan de hand is geweest, na alle informatie die hij zonder enige argwaan aan J.J. gegeven heeft.

Wat ook niet onbetekenend zal zijn, zie ik bij het begin van hoofdstuk 5: J.J. blijkt Deputy helemaal nog niet te kennen. Wie van de twee is nog maar net in Cloisterham, of zijn ze er alletwee nog niet zo lang? Dat Deputy zijn voorgeschiedenis in Londen heeft is wel te horen, maar waar ligt de voorgeschiedenis van J.J.? Even later blijkt dat Deputy al een paar keer kort gevangen is gezet in de Cloisterhamse gevangenis. Durdles wijst enige tombes om hem heen aan en bij de eerste zegt hij tegen J.J. "Uw eigen zwager" en somt verder op, en dus valt het haast niet op: J.J. zou familievoorgeschiedenis hebben in Cloisterham en in dat stukje tekst, zo handig verpakt, de gevolgtrekking dat het geen "gewoon" iemand is, ook al niet omdat het om een tombe gaat.

J.J. terug in zijn poorthuis stopt een pijp (niet met tabak), staat in gedachten en met zeer intense blik naar zijn slapende neef te kijken en nu kan de lezer alvast bedenken dat de vader van E.D. de zwager kan zijn van J.J. en dat er geld of een andersoortige erfenis in het spel is.

Dat familiebetrekkingen maar ook vriendenbanden een grote rol zouden kunnen gaan spelen is wel duidelijk. Mr. Grewgiou heeft de ouders van Rosa gekend, vooral de moeder van Rosa en de verdrinkingsdood daarvan (de visuele voorstelling daarvan begin hoofdstuk 9, vind ik net een schilderij van de Prè Rafaëlieten of de latere schilder Waterhouse), waar hij emotioneel mee verbonden is. En is dat de enige concrete schakel met het verleden waar we het mee moeten doen?

Wat vast geen "red herring" wordt, is het volkomen van z'n stuk gaan van J.J. na de mededeling van Grewgiou dat er geen huwelijks zou komen van E.D. en Rosa. Grewgiou die onaangedaan reageert, weet vast meer van de

achtergrond en die zal op het vlak van de wettelijke erfenisregelingen zijn. Iets heel anders vind ik de koetsier, die om te beginnen Honeythunder met Helena en Neville Landless brengt in Cloisterham en later Rosa afzet op het door haar opgegeven adres n.b. Staple Inn: headquarters ! En hij speelt een erg agressieve rol bij het inhalen van de vertrokken en bijna als een misdadiger opgebrachte Neville Landless. Deze koetsier kan van veel op de hoogte zijn en nog een grote rol gaan spelen.

Edwin Drood en J.J.zouden dus familie van elkaar zijn en misschien beiden van afkomst uit landen als India waar ook zigeuners oorspronkelijk vandaan komen. Rosa noemt Edwin ergens, wat speels en plagend, "Egyptian boy" en de Engelse term voor zigeuners is meestal "gypsies". Dickens gebruikt die term ook voor Helena met daarbij een vreemde opmerking die overkomt als een waarschuwing, voor wat ?

Maar los van dit boek heb ik het altijd vreemd gevonden, de uitdrukking gypsies voor zigeuners, want wat heeft dat te maken met Egypte ? Etymologie, dat zou veel verklaren !

Wat was in die tijd de algemene houding van de Engelse bevolking tegenover mensen van andere delen van de aardbol, in dit geval de kolonie India. Als de twee jonge mensen, de tweeling Helena en Neville vanuit Ceylon aankomen in het conservatieve Cloisterham, is het zo opmerkelijk de onmiddellijke beoordeling te zien van Chrisparks (volkomen beroepsmatig daar kun je wel van op aan). "Verbatim" zet Dickens er nog achter, alsof het misschien nog ironisch bedoeld is. Maar die avond in het huis van J.J. en op zijn uitnodiging nadat hij eerst al de woordenwisseling heeft gadeslagen tussen E.D. en N.L. en een vruchtbare bodem voor verdere escalatie heeft waargenomen, komt helemaal uit wat Chrisparks heeft gezien en J.J. kennelijk ook.

Het is misschien wel de hele aktie van de roman, zoals het gedrag van J.J. als intrigant (waarbij aan het eind van hoofdstuk 8 volkomen duidelijk is waartoe hij in staat is en reeds in gang heeft gezet) die laat zien wat de in die tijd heersende houding en mening was, ook van Dickens.

Dickens omzeilt de opzet, initiatiefneming van de groep die Neville als een gevangene terugbrengt, en dat is jammer want het had inzicht gegeven in de sfeer en de algemene stemming van die kerstmorgen.

En dan komt er nog het z.g. klasseverschil bij: Hoe wordt J.J. gezien door de mensen van Cloisterham en door de kerkelijke bestuurders, als afkomstig van een "belangrijk" iemand misschien ?

Verder denk ik dat het heel goed mogelijk is dat de vader van E.D. in India werkzaam was (koloniale overheersing) en daar gecompliceerde situaties ontstonden die heel moeilijk waren. De woede en haat van N.L. zijn zo erg, zo blijkt al meteen uit zijn eerste gesprek met Chrisparks en hij vertelt daarbij ook veel verschrikkelijks uit het leven van Helena. Het kan zijn dat de betrokken levens met elkaar te maken hadden, al door verwickelingen generaties terug. De geschiedenis heeft ons in het laatste kwartaal van de twintigste eeuw veel duidelijk gemaakt, maar of Dickens het ook zo doorzag valt te betwijfelen, ofschoon hij mogelijk "inside" informatie had gekregen van zonen werkzaam geweest in India of waren die alleen in het leger ?

Het imperialisme bestond immers maar van één kant en ik denk dat in

Engeland, zoals ook elders, de publieke opinie maar heel langzaam wat verschooft.

De nog zo jonge Edwin Drood is in ieder geval onwetend van dit soort dingen en is gewoon een aanmatigende opschepper tegen Neville Landless. Het is wel opvallend dat zijn oom hem zo goed kan gebruiken in zijn plannen en misschien loopt juist dat nog wel fataal voor hem af.

Waarom komt de Chinese vrouw, de Princess Puffer, na het bezoeken van het opiumhol van J.J. (en dit bezoek is nog raadselachtiger dan het eerste) achter hem aan naar Cloisterham en gaat naar de ochtenddienst van de kathedraal, waarbij duidelijk in beeld komt dat ze dreigende vuistbewegingen maakt in de richting van de koorzanger J.J. ?

Deputy ziet dit stomverbaasd aan en Datchery noteert het. Kunnen we er van uitgaan dat Datchery en Bazzard een en dezelfde persoon zijn ?

Het lijkt tegen het ophouden van het boek alsof het net rond J.J. aangehaald gaat worden. Dat denkt de lezer dan te vroeg, vast staat dat het nog maar de helft was.

Je mag ook aannemen dat er nog wel wat ironie zou zijn bijgekomen zoals in de conversatie tussen Miss Twinkleton en Mrs. Billikin. Dit is weer zo'n aardige illustratie van het psychologische inzicht van Dickens in het vrouwelijke gedrag en gedachtegang van zowel een oudere als een jongere vrouw en het toont feilloos de onderliggende angst van de oudere vrouw om de mindere te zijn tegenover de jongere, die vooral niet te veel praatjes moet gaan krijgen. Ik had graag de verdere ontwikkeling gezien van de figuren Grewgious en Bazzard;

“angular” en “globular”. De eerste man “angular”, hoekig in het Nederlands en dan denk je al gauw aan het uiterlijk, maar figuurlijk gezien de man die al onderbouwd redenerend, de zaak rustig bekijkend maar op het eerste gezicht weinig inlevend, die achter de schermen aan veel touwtjes trekt en alles tot een goed einde kan brengen.

Daarnaast “globular”, Engelse vertaling o.a. “all embracing”, heeft ook nog wel eens een toneelstuk geschreven “The Thorn of Anxiety”, maar zoekt nog een manier om het opgevoerd te krijgen, drama dus. Zien we hier de baas en de klerk die er op uit gestuurd wordt om de zaak met het “veldwerk” rond te krijgen ?

Wat zou de onderstroom van de roman geworden zijn ? Als ik er een zou moeten noemen dan kom ik al snel op de melancholie die middag voor kerstavond, Edwin Drood rondwandelen, beetje doelloos in dat winterse, laten we het maar ronduit Rochester noemen, de duisternis snel invallend op het van oude en vergane tijden getuigende gedeelte rond de kathedraal.

Het is niet moeilijk om daar Dickens te zien lopen, zwaar trekkend met het linkerbeen en zich bewust van zijn eigen sterfelijkheid.

Er zit naar mijn idee nog een andere lijn in de opzet van de “steniging”. Dickens noemt het ook zo in het verhaal. In de eerste eeuwen van het Christendom, de overname van het Heidense feest midwinter door het gedenken op wat tweede Kerstdag werd van Sint Stefanus: het concept van de martelaar. En het is maar zo'n filosofietje van mij, geen traditioneel, uitbundig gevierd kerstfeest, hij laat het helemaal weg en in plaats daarvan agressie van de natuur en van de mens. Het geloof in de natuur van de

heidenen: de zon, de aarde en later de overname, de kerstening; Dickens kijkt a.h.w. terug.

En dan is er ook nog die typische "actie en beschouwing samensmelting" van een zo diep doorvoelde waarneming dat ik het met een huivering opnieuw doorlees:

"The door of the cathedral, which stood open on the fine and bright, though short-lived, afternoon, for the airing of the place.

"Dear me", said Mr. Grewgious, peering in, "It's like looking down the throat of Old Time".

Old Time heaved a mouldy sigh from tomb and arch and vault; and gloomy shadows began to deepen in corners; and damps began to rise from green patches of stone; and jewels, cast upon the pavement of the nave from stained glass by the declining sun, began to perish. Within the grill-gate of the chancel, up the steps surmounted loomingly by the fast darkening organ, white robes could be dimly seen, and one feeble voice, rising and falling in a cracked monotonous mutter, could at intervals be faintly heard. In the free outer air, the river, the green pastures, and the brown arable lands, the teeming hills and dales, were reddened by the sunset: while the distant little windows in windmills and farm homesteads, shone, patches of bright beaten gold. In the cathedral, all became grey, murky, and sepulchral, and the cracked monotonous mutter went on like a dying voice, until the organ and the choir burst forth, and drowned it in a sea of music. Then, the sea fell, and the dying voice made another feeble effort, and then the sea rose high, and beat its life out, and lashed the roof, and surged among the arches, and pierced the heights of the great tower, and then the sea was dry, and all was still."

Maar dan, bijna als een onverwacht ironische toevoeging die mooie vergelijking: "the sea was dry" met even later "the living waters coming out". Maar wát voor levende waters, alsof het een niet verder uitgewerkte kritiek zou kunnen zijn op de starheid van het naleven van religie. Zie ik dingen die er in feite niet bedoeld zijn? En toch, het zou een van de onderstromen hebben kunnen worden want ook de veel betekende, méér dan een woordenwisseling met de Hr. Honeythunder, bevat veel in dit opzicht.

In "Edwin Drood" zit een "gothic fantasy-effect". Alle griezelige effecten die te maken hebben met toren en kathedraal en graven en crypte. En ik vind ook het woord "tombatism" zo mooi uitgevonden door Durdles. "Rheumatism" komt ter sprake bij de uitleg van de werkzaamheden van Durdles in de kathedraal, zo koud en vochtig iedere dag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de crypte. "Nee", zegt hij tegen J.J. en Sapsea "not rheumatism, tombatism". Ook gothic? Zou het kunnen zijn dat Dickens alleen in dit boek dit effect bewust heeft gebruikt en dat alle eerder gebruikte spoken en geesten zoals b.v. in "The haunted man" en "Christmas Carol" vallen onder het begrip "Er is meer tussen hemel en aarde...?"

De sfeer van Duizend en een verhalen, b.v. in "Vathek" van William Beckford 1788 (vermengd met gothic) zie ik terug in de persoon van John Jasper, en niet zozeer in het opiumgebruik maar gek genoeg in de scène met Rosa in de tuin van het meisjesinternaat. In Vathek zit, poëtisch verpakt, erotiek. De hartstochtelijke uitingen van J.J., het dreigende en broeiende van de man, daarbij gevoegd het westers-religieuze aspect van het zingen en dirigeren van

het koor en het steeds sterker wordende vermoeden dat de man “gedoemd” is. Het valt mij in dat de Mystery of Edwin Drood misschien wel 3 stijlen in zich heeft: gothic- effect, romantiek en realisme richting 20^e en 21^e eeuw.

Dickens is een stuk rustiger geworden in het schoppen tegen instanties, maar de philanthropie doet hem nog een keer ontvlammen. Chrisparkle heeft Honeythunder niet als broodheer dus hij kan hem wel in een vlammend betoog de mantel uitvegen, het enige gedeelte waar je nog een keer van kunt genieten, zo typisch Dickensiaans ! Cynisme, tja, het zit er nog in.

De Engelsen kennen de uitdrukking: As cold as Charity.

Zonder dat ik nou precies weet wat ze daar allemaal mee bedoelen kan ik natuurlijk wel zo'n beetje bedenken wat dat zoal zou kunnen betekenen. Dickens, die goed wist en in de praktijk heeft gebracht wat het allemaal inhield en als kind misschien aan de ontvangende kant had gestaan, heeft het misschien wel samengevat in dit laatste boek in één woordje, uit de mond van een opvallend personage (en ook afhankelijk van liefdadigheid). Ik kan het natuurlijk volkomen mis hebben en ik veronderstel dat al lang geleden geprobeerd is er achter te komen en ook gevonden: de uitleg van het woord “Kin-free-derel” !

Ik hoop het ooit ergens tegen te komen !

Antwoord op de vraag van Nolly.

(van de redactie)

Wat is internet toch een heerlijk middel om informatie te zoeken!

Aan het einde van het artikel van Nolly spreekt ze de hoop uit ooit nog eens de betekenis van het woord KIN-Free-De-Rel te weten te komen. Zo iets vraagt er natuurlijk om eens te gaan “googlen” en te kijken of daar wel een antwoord op te vinden is. En om de spanning niet te lang vast te houden, dat is er. Op de website van ene Levi Stahl uit Chicago, Illinois, Verenigde Staten die over zich zelf het volgende schrijft:

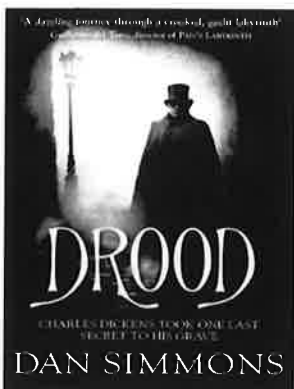
Most of what I do with my time is read, and that's what fuels this blog. I work in publishing in Chicago, but this blog is entirely separate from my job. I do sometimes write about books published by my employer without specifically drawing the connection, but if you're a regular reader, I figure you know my tastes well enough by now to trust me. If you're new here, you're welcome to take a look at the archives and decide for yourself. I also serve as the poetry editor for the Quarterly Conversation. I have written for the Poetry Foundation, the Chicago Reader, the Second Pass, the Bloomsbury Review, the Front Table, the New-York Ghost, the New York Moon, and McSweeney's Internet Tendency. Thanks for reading!

vond ik een / het antwoord:

One of the few misjudgments in Claire Tomalin's Charles Dickens: A Life--which is for the most part very good at suitably pointing out what is bad within Dickens while praising what is good and original--is her assessment of The Mystery of Edwin Drood. The incomplete nature of Drood almost guarantees it a place as one of the most contested of Dickens novels, and while I won't make grand claims for it, I do think it's unquestionably a remarkable return to form from a man who had been nearly five years away from serious fiction. Tomalin acknowledges its "haunting and melancholy descriptions of Rochester, the city of [Dickens's] childhood," but she gives Dickens's comedy short shrift. It's only "moderately funny," she writes; the only thing she has to say about its most creatively absurd character is that he is a "nicely done bad child who throws stones and pronounces cathedral 'KIN-FREE-DER-EL,' which Dickens may have heard and appreciated on the streets of Rochester."

Bron: <http://ivebeenreadinglately.blogspot.nl/2011/11/dickens-and-drood.html>

Drood by Dan Simmons door Ton Dorrestein

Enige tijd geleden kwam ik onverwachts een roman met de intrigerende titel "Drood" tegen in een tweedehands boekwinkel. De schrijver, Dan Simmons, kende ik als auteur van een aantal niet onaardige science fiction romans, dus ik had geen al te grote verwachtingen, maar 'niet gelezen, is (n)iets gemist' nietwaar.

Er is een manuscript van Wilkie Collins na 125 jaar aan het licht gekomen, waarin Collins de laatste jaren met Charles Dickens beschrijft. Bij het treinongeluk in Staplehurst in 1865 komt Dickens in contact met een mysterieus figuur, die zichzelf Drood noemt.

Dickens meent dat deze Drood op enigerlei wijze verantwoordelijk is voor dit tragisch ongeval en raakt steeds meer in de ban van dit merkwaardig heerschap. Sindsdien bemerkt Collins een steeds verdergaande versombering en vervreemding in Dickens. Overigens raakt Collins zelf steeds verder in de greep van zijn opiumverslaving, hetgeen zijn beschrijvingen niet bepaald feit-gerichter maakt.

Collins daalt met Dickens en police inspector Field af in de duistere krochten van het Victoriaanse London, het domein van opiumeters en de letterlijke onderlaag van de maatschappij en hij vergezelt Dickens op uitstapjes naar Rochester, waarbij de kathedraal en diens crypte een bijzondere fascinatie voor Dickens schijnen te hebben. De interesse van Dickens voor moordpartijen, grafombes en andere lugubriteiten neemt steeds verder toe,

terwijl de nachtelijke ondergrondse zoektochten naar Drood in toenemende mate onheilspellender en bedreigender worden.

Ik heb de roman met groeiende fascinatie in één ruk uitgelezen. Heel knap hoe Simmons biografische feiten van zowel Dickens als Collins en ander historische figuren in deze roman weet te verweven met zijn eigen fantasie. Daarbij krijg je als lezer een heel aardig beeld van de Victoriaanse samenleving.

Na afloop verdient het wel aanbeveling om de laatste vijf jaren van Dickens nog eens na te lezen bij Peter Ackroyd, Michael Slater of Claire Tomalin, al was het slechts om niet als Collins in hallucinaties te verdrinken.

Dan Simmons: Drood, ISBN 978-0-316-00702-3, Quercus Fiction, 2009

Overigens heb ik een Nederlandse vertaling van Henk Schreuder bij Boekenvoordeel voor een ramsjprijs zien liggen:

Dan Simmons: Drood, ISBN 978-90-495-0021-4, De Vliegende Hollander, 2009

MRS. HENRY WOOD (1814-1887) RASVERTELLER EN SLIMME ZAKENVROUW

door Liesbeth van Aalst

Ellen Price, de latere Mrs. Henry Wood, werd geboren in Worcester als dochter van een handschoenen fabrikant. Een uiterst zwakke gezondheid leidde rond haar dertiende jaar tot de diagnose ruggengraat-verkromming. Dit werd gepoogd te verhelpen, door haar vrijwel dagelijks vele uren op een plank te laten liggen. Haar spierkracht was vrijwel nihil; het dragen van een klein boek of een parasol was het hoogst bereikbare en door een groeistoornis bleef haar lengte tot nét onder de 1.50 m.

Haar gedwongen lichamelijke passiviteit weerhield haar echter niet van het trainen van haar geest; in een onstuitbare lees- en kennishonger bracht zij haar meisjesjaren door.

Op twee en twintig jarige leeftijd trouwde zij met Henry Wood, bankier en reder, die zijn werkterrein in Frankrijk had. In deze periode werden vele korte verhalen en artikelen van haar hand gepubliceerd in 'Bentley's Miscellany' en

'The New Monthly' en kreeg het echtpaar vier kinderen.

Hoewel de exacte omstandigheden vaag zijn gebleven, keerde het gezin rond 1856 berooid terug naar Engeland en werd het schrijven van plezier tot noodzaak: Mrs. Henry Wood werd kostwinner.

Waarom 'Mrs. Wood'? Zoals we weten, schreven vele vrouwen onder een mannelijk pseudoniem, dat als dekmantel diende voor hun -onvrouwelijk geachte- intellectuele kwaliteiten. Het besluit, om als schrijfster de identiteit volledig op te laten gaan in die van de echtgenoot, heeft het voordeel, dat men niet 'door de mand' kan vallen als gevolg van het 'aannemen' van het andere geslacht. Men kan vrij en open leven als vrouw en schrijfster. Bovendien roept het een veilig gevoel op bij de lezer(es). 'Dit is een respectabele echtgenote en -waarschijnlijk- moeder uit de middenklasse. Haar boeken zijn dus veilig voor de familiekring.' De naam van de echtgenoot geeft aan, dat de schrijfster beseft, een gewillig onderdeel van de paternalistische samenleving te zijn. Ze mag dan aardig kunnen schrijven, ze weet 'on which side her bread is buttered', zoals de Britten het uitdrukken; éerst de vrouwelijke plichten en dan -als men het geluk heeft met een tolerante man gehuwd te zijn- misschien het eigen talent ontwikkelen.

Haar eerste roman 'Danesbury House' (1860) schreef zij in reactie op een advertentie. De eerste prijs leverde haar honderd pond op (waarmee helaas ook enig copyright verviel.) De publicatie van 'East Lynne' (1861), betekent de start van een verbluffende productie; 15 forse romans in 7 jaar tijd, die vrijwel allemaal eerst in afleveringen verschenen in het door haar aangekochte tijdschrift 'Argosy'. Bij het kennis nemen van de feiten, vraagt men zich onwillekeurig af, welke idioot voor het eerst de term 'het zwakke geslacht' heeft gedumpt op de vrouw. In 1865 weduwe geworden, bestiert zij de redactie van een zeer succesvol tijdschrift, schrijft als door de duvel achterna gezeten en runt het huishouden; een vrouw met het lichamelijke gestel van een zwak, ziekelijk kind. Haar persoonlijkheid wordt beschreven als 'verbazend alledaags', zowel in haar huisvrouwenrol als in haar professionele leven; haar conversatie steeg nooit uit boven het niveau van het 'bedienden-probleem', wat te doen bij een verkoudheid van één der kinderen en het uitwisselen van recepten. Mrs Henry Wood, een saaie grijze muis, wier werk desalniettemin - toen en nu- het stempel 'sensatie' draagt.

Moord, overspel, lust, sadisme en masochisme, dit alles komt voort uit het brein van Ellen Price, een briljante verteller. Tegelijkertijd is er Mrs. Henry Wood, die de door Price opgewekte sympathie voor gevallen vrouwen stante pede de kop indrukt; zij vertegenwoordigt de dubbele moraal, als zij de lezeres oproept, een voorbeeld te nemen aan de helse gevolgen van vrouwelijke ongehoorzaamheid en zonde. 'The wages of (sexual) sin is death'. Zoals vanaf de 18e eeuw in de wet wordt uitgedrukt: 'man and wife are one person under the law, and that person is the man.' Dit Jeckyll and Hide effect in haar werk doet ons bijna griezelig aan; in de hier getoonde hypocrisie en zelf-ontkenning als gevolg van die dubbele moraal, lijken mensen gevangen in een voortdurende

worsteling tussen instinct, eigen geweten en het onmenselijke keurslijf van sociale druk. Men voelt in de liefdevolle en empathische beschrijving van de zondares Lady Isabel (East Lynne) de vrijdenkende Ellen Price en onmiddellijk erna haar bijna paniekerige toevlucht tot Wood met het wijzende vingertje: 'hoe je het ook bekijkt, deze vrouw moet -terecht- door de rest van haar -geruïneerde- leven, vervloekt om dat ene moment van verleiding'.

KWALITEIT?

Bij alle bezigheden van mensen in elk tijdperk treedt het verschijnsel 'mode' op; 'done' en 'not done', gedictieerd door een minderheid, die steeds weer andere eisen oplegt aan werk, creativiteit en uiterlijke kenmerken als kleding, haardracht en zelfs lichaamsvorm; de voluptueuze negentiende eeuwse dame, zal in onze tijd zelden bewonderende blikken vangen. Bij literatuur is dit niet anders. Het verschijnen van 'East Lynne' maakte Wood tot een zeer geliefd (en bemiddeld) schrijfster in binnen- en buitenland; er kwamen vertalingen uit, het werk werd opgenomen in de bibliotheken van Mudie's en begon met een oplage van 500.000 exemplaren. Rond 1900 was dit aantal opgelopen tot 2½ miljoen.

Zoals eerder vermeld, is Wood een geboren verteller; men voelt de vreugde van het creëren in haar werk. Haar plots zijn listig en dramatisch en de karaktertekening van haar personages is over het algemeen overtuigend, consequent en regelmatig ontroerend. Zoals de beschrijving van het slepende sterven van het jongetje William¹, waar haar tedere tekening van de kinderlijke gedachtenwereld de vergelijking oproept aan de dood van Little Nell² en dit zeker niet ten ongunste van Wood.

In de eerste decennia van de twintigste eeuw werd Mrs. Wood naar de prullenbak verwezen onder de Modernistische smaak die andere regels en 'waarheden' aan het lezerspubliek opdrong en die sowieso rigoureus wilde afrekenen met het Victoriaanse tijdperk. Er lijkt echter een herleving van de kunst van het verhalen vertellen op komst en men treft Mrs. Wood vaker in de boekhandel. En terecht: deze kunst is zo oud als de mensheid en wat is heerlijker dan zich te verliezen in een goed geschreven verhaal, of dat nu bij een vuurtje is of bij de TV, die lekker uitstaat...?

Mrs. Wood heeft NIET voor de eeuwigheid geschreven, maar dat zal me een zorg zijn; daar hebben we Dickens voor. 'East Lynne' is een spannend, vitaal boek dat de voor ons boeiende, Victoriaanse gemeenschap héél dichtbij brengt.

¹ East Lynne (1861)

² Charles Dickens: The Old Curiosity Shop (1842)

The Guardian Dickens Walk deel 2

De krant The Guardian heeft voor de Dickens bicentennial een aantal wandelingen, dat langs bekende lokaties uit zijn romans leidt, op het internet gezet. Voorzien van een kaart met afbeeldingen van de gebouwen en een mp3 bestand kunnen de echte liefhebbers in wandelingen, die van een klein half uur tot een uur duren, zelf zien en horen wat Dickens ook heeft gezien.

De redactie zal in de loop van dit jaar in iedere aflevering deze kaart route opnemen en het bijbehorende MP3 bestand downloaden en op een CD-branden. Voor degene die in het bezit van deze CD willen komen. Voor €1,-- is deze bij de redactie te bestellen. (Via een intekenlijst of via het redactie-email-adres. Op de volgende bijeenkomst ligt deze dan voor u klaar.

De onderstaande eerste wandeling gaat langs een aantal locaties in Rochester die Dickens in zijn romans heeft gebruikt.

Location1: Rochester HighStreet/Esplanade overlooking the River Medway: Dickens's memory of this place as the exemplar of the not-yet-industrialised age into which he was born.

Location2: The Guildhall Museum. Into the Guildhall Museum, and its recreation of a hulk, or prison boat. Then on into the Guildhall's main chamber itself - the epitome of the traditional social order.

Location3: The Corn Exchange clock. In The Uncommercial Traveller, Dickens wrote how he had once supposed this to be "the finest clock in the world; whereas it now turned out to be as inexpressive, moon-faced, and weak a clock as ever I saw"

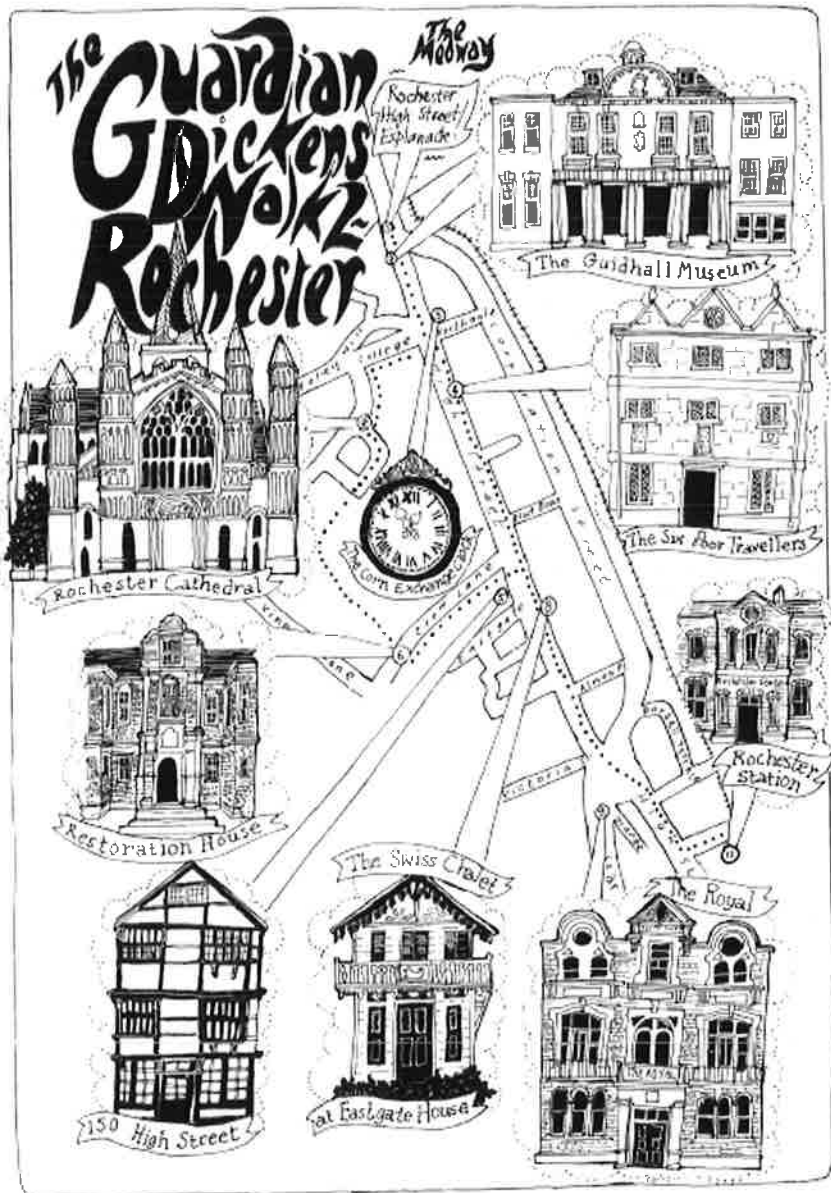
Location4: SixPoorTravellersHouse. Dickens wrote his short story "The Seven Poor Travellers" about this 16th-century charity house, which still serves as a working almshouse.

Location5: 150-4 High Street. In Great Expectations, "Mr Pumblechook's premises in the High Street of the market town, were of a peppercorny and farinaceous character, as the premises of a cornhandler and seedsman should be..."

Location6: Restoration House. The building on which Dickens based Miss Havisham's Satis House, in Great Expectations.

Location7: Minor Canon Row, Rochester Cathedral. In The Mystery of Edwin Drood, Dickens used Rochester as a character, disguised as Cloisterham.

Location8: Eastgate House & Swiss Chalet. The Swiss chalet was given to Dickens by a French actor friend. He used it as a writing study, and it was where he wrote his last words.

The Guardian Dickens Walk 2: Rochester

1a Rochester High Street Expressway: Overlooking the River Medway, Dickens's memory of this place as the epitome of the not-yet-industrialised age only which he has seen.

2 The Corn Exchange Clock In 'The Uncommercial Traveller' Dickens wrote how he had once supposed this to be "the finest clock in the world, whereas it now turned out to be as unimpressive mean-faced and weak a clock as ever I saw."

The Guildhall Museum Like the Guildhall Museum, another remnant of a time, is a public hall. Then on site the Guildhall's main chamber will be the epitome of the traditional social order.

The Six Poor Travellers House Dickens wrote his short story, 'The Seven Poor Travellers' about this 16th-century charity house which still serves as a working almshouse.

3 51 & High Street. In 'Great Expectations', 'Mr.umble (Ahab's) premises in the High Street of the market town, were of a peppercorn & farinaceous character, as the premises of a corn chandler and sea-fisherman should be.

4 Restoration House: The building in which Dickens based Miss Havisham's father's house, in 'Great Expectations'.

5 Three Canon Row, Rochester Cathedral In 'The Mystery of Edwin Drood' Dickens used Rochester as a character, disguised as Clisterham.

6 Eastgate House and Swiss Chalet The Swiss Chalet was given to Dickens by a French artist friend. He used it as a writing studio, and it was where he wrote his last novels.

7 The Royal Theatre The theatre, now tightly disguised as a Conservative Club & Function Rooms. Dickens's childhood visits to performances here made a big impact on him.

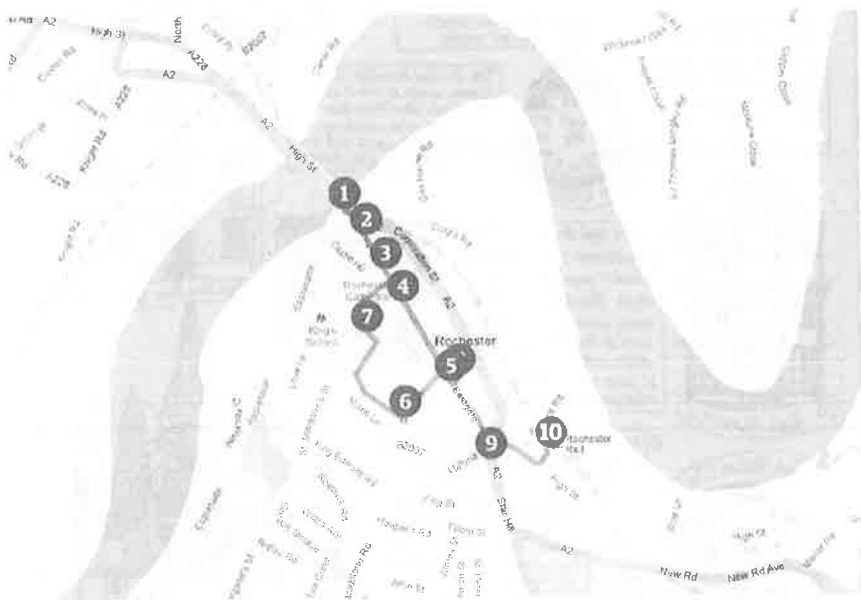

8 Rochester Railway Station In Dulwich town, a highly disguised portrait of Rochester, Dickens wrote about the coming of the railways and his sense of the dehumanisation that had come with the accelerated mobility of life, of industrialisation.

THE DUTCH DICKENSIAN

Location9: The Royal Theatre. The theatre, now lightly disguised as a Conservative Club and Function Rooms. Dickens's childhood visits to performances here made a big impact on him.

Location10: Rochester railway station. In Dullborough Town, a thinly disguised portrait of Rochester, Dickens writes about the coming railways and his sense of the dehumanisation that had come with the accelerated mobility of life, of industrialisation.

DICKENS EN DICKINSON.

door Paul Ferdinandusse

Er zijn mensen die Charles Dickens (1812 – 1870) beschouwen als de beste 19de-eeuwse schrijver van Engeland, en de dichteres Emily Dickinson (1830 - 1886) als de beste 19de-eeuwse schrijver van de Verenigde Staten. Qua persoonlijkheid en qua werk konden zij nauwelijks meer verschillend zijn. Emily Dickinson leefde een zeer teruggetrokken bestaan, zij was door ziekte aan huis gebonden. Haar gedichten zijn kort, en bevatten geen woord teveel.

Dickens heeft hoogstwaarschijnlijk nooit van haar gehoord, want er zijn maar enkele van haar gedichten tijdens haar leven gepubliceerd. Na haar dood werden bijna 1800 handgeschreven gedichten van haar gevonden.

Zij kende het werk van Dickens heel goed, boeken van hem stonden in haar boekenkast en vooral David Copperfield was zeer geliefd.

In haar nu volgende gedicht refereert zij aan David Copperfield:

Trudging to Eden, looking backward,
I met Somebody's little Boy –
Asked him his name – He lisped me 'Trotwood' –
Lady, did He belong to thee?

Would it comfort – to know I met him –
And that He did'nt look afraid?
I could'nt weep – for so many smiling
New Acquaintance – this Baby made –

In de vertaling van Peter Verstegen (zie hieronder) wordt dit:

SJOKKEND NAAR EDEN

Sjokkend naar Eden, keek ik om en
Zag Iemands kleine Jongen staan –
Vroeg hem zijn naam – Hij lispelde 'Trotwood' –
Kwam Hij, Mevrouw, bij u vandaan?

Troost het – te weten van onze ontmoeting –
En dat Hij niets van vrees liet zien?
Ik kon niet huilen – zo vele blij
Nieuwe Vrienden – maakte dat Jong –

Dickinson's gedichten vragen doorgaans om enige analyse. Bij dit gedicht zou je het volgende kunnen denken:

De spreker is gestorven en bevindt zich nu onder de doden op weg naar Eden. Hij ontmoet de overleden David Copperfield, die zich bekend maakt als Trotwood. Daarna ontmoet de spreker een vrouw, die mijn inziens David's moeder Clara moet zijn, en hij stelt haar gerust door te zeggen dat David bij hun ontmoeting geen enkele vrees vertoonde en veel vrienden had.

De reden waarom Clara gerustgesteld moet worden, wordt begrijpelijk als we denken aan de laatste keer dat zij David zag. Dat was toen David van hun huis, waar hij werd mishandeld door haar tweede man Murdstone, vertrok om

terug te gaan naar zijn kostschool. Dat afscheid wordt beschreven vanuit het gezichtspunt van David:

"I was in the carrier's cart when I heard her calling to me. I looked out, and she stood at the garden-gate alone, holding her baby up in her arms for me to see. It was cold still weather; and not a hair of her head, or a fold of her dress, was stirred, as she looked intently at me, holding up her child. So I lost her. So I saw her afterwards, in my sleep at school - a silent presence near my bed - looking at me with the same intent face - holding up her baby in her arms."

Wij, gewone lezers, bezien dit afscheid door de ogen van David, conform Dickens' bedoeling, maar Emily Dickinson heeft zich blijkbaar afgevraagd hoe dit afscheid voor Clara was, en concludeerde dat dat voor haar heel moeilijk moet zijn geweest. Clara weet dat David thuis door zijn stiefvader slecht wordt behandeld; zij ziet hem weggaan als een ongelukkig kind en heeft hem daarna nooit meer gezien. Zij heeft daarom nog steeds het beeld van de kleine ongelukkige David voor ogen.

Een tweede verband tussen Dickens en Dickinson betreft het volgende gedicht:

A poor - torn heart - tattered heart -
That sat it down to rest -
Nor noticed that the Ebbing Day
Flowed silver to the West -
Nor noticed Night did soft descend -
Nor Constellation burn -
Intent upon the vision
Of latitudes unknown.

The angels - happening that way
This dusty heart espied -
Tenderly took it up from toil
And carried it to God -
There - sandals for the Barefoot -
There - gathered from the gales -
Do the blue havens by the hand
Lead the wandering Sails

In vertaling (van Peter Verstegen):

Een arm - gekneusd - gerafeld hart -
Dat neerzat voor wat rust -
Zag niet het zilver ebben van
Het Daglicht naar de west -

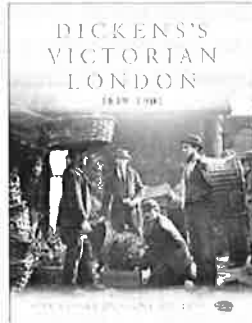
Noch 't zachte dalen van de nacht –
 Of 't branden van Gesternten –
 Gespannen turend naar het beeld
 Van onbekende verten.

De engelen - die passeerden daar
 Speurden dit stoffig hart -
 Tilden het teer uit zijn getob
 En droegen het naar God –
 Sandalen daar - voor Barrevoet
 Daar - uit de storm verzameld –
 Leiden de blauwe havens zelf
 De Zeilen die verdwaalden.

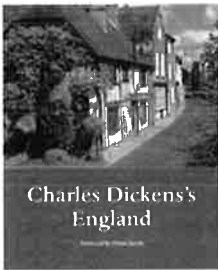
Peter Versteegen geeft bij zijn vertaling de volgende toelichting:

“Het toegetakelde hart is gepersonifieerd als iemand die gaat zitten om uit te rusten en niets ziet van avondrood en zonsondergang, omdat hij gefixeerd is op een andere wereld. Dan komen de engelen langs, tillen ‘het teer uit zijn getob’ en brengen het naar God, die zorgt voor sandalen. Van nu af aan ziet het er beter uit voor de zeilen ‘die (ver)dwaalden’: de blauwe toevluchtsoorden van de hemel nemen deze zeilen bij de hand. Het *Emily Dickinson Handbook* (369) meldt over dit gedicht dat ED een afschrift voor Susan had versierd met knipsels, die er een ironische draai aan gaven: ‘Humor is dus een deel van de verwarrende facetoo-visie van de dichter, waardoor de lezer blijft zweven tussen verheven ernst en geestige speelsheid.’ Martha Nell Smith (119) vertelt het complete verhaal: ‘Toen ED het gedicht naar Susan stuurde, had ze het versierd met houtgravures geknipt uit Dickens’ *The Old Curiosity Shop*. Boven het gedicht zat de gravure, met roze garen aan het papier bevestigd, waarop Little Nell door haar grootvader wordt getroost op haar ziekbed. De gravure onder het gedicht laat zien hoe engelen de gestorvene onder harpmuziek ten hemel voeren. De illustraties geven het gedicht een context van ironie.’ Het sterfbed van Little Nell was beroemd. Oscar Wilde zei erover dat je een hart van steen moest hebben om het te lezen zonder in lachen uit te barsten. Susan Howe (25) wijst erop dat in Dickens’ *David Copperfield* ‘Master’ Davy door Steerforth ‘Daisy’ wordt genoemd en dat Little Em’ly ‘incoherente, smekende brieven’ schrijft nadat ze is weggelopen met Steerworth. Smith (119) concludeert: ‘Howe vergelijkt de smekende retoriek van *Oh, if you knew how my heart is torn (David Copperfield, ho. 31)* uit Little Em’ly’s brieven met die van de Master-brieven. Haar suggestie dat deze drie brieven waarschijnlijk welbewuste proza-exercities waren van een auteur die een spel bedrijft met, luistert naar en leert van anderen, lijkt in overeenstemming met de *Emily Dickinson die plaatjes van Little Nell uit The Old Curiosity Shop met roze garen vasthechte aan A poor – torn Heart – a tattered heart*, om een soort cartoon te maken van een van haar sentimenteelste gedichten.’ Het is goed dat hier gewezen wordt op de lichte, spotlustige, badinerende kant van ED die in heel wat gedichten tot uiting komt.”

Zo kreeg ik dit jaar bericht over de catalogus van de tentoonstelling **Dickens's Victorian London** in het Museum of London. Een pracht boek vol zwart wit foto's die ons helemaal terugbrengen naar zijn tijd. Hoe fraai allerlei verfilmingen van zijn boeken vaak ook zijn, niets toont het London van zijn tijd beter dan de echte foto's. De armoede is nog bijtender, de mensen zijn vaak armoediger en vuiler, de lastdieren zieliger, de straten en fabrieken benauwder. Je ziet vergeten industrieën en ambachten, en de mensen die ze uitoefenden. Gebouwen, straten en rivieroeveren die niet meer in die staat bestaan, andere hoe ze er toen uitzagen. En zelfs de rijken zien er een stuk minder fraai uit dan de BBC ons vaak doet geloven (denk alleen al aan de gebrekkige hygiëne, de medische wetenschap van die tijd, of, huiver de tandheelkunde. Au!)

Niet bepaald het beeld waar de plaatselijke VVV mee adverteert dus. Dat beeld komt meer uit het boek dat me vervolgens voor een zacht prijsje werd aanbevolen: "*Charles Dickens's England*", het boek bij een tv serie van SkyArts die onze schermen nooit bereikt heeft. Prachtige kleurenfoto's, het Engeland waar we allemaal stiekem van dromen. De tekst is beperkt en bevat voor ons Dickensians weinig nieuws, maar een groot genoegen om door te bladeren.

Maar zelf grijp ik steeds terug naar de foto's uit het eerste boek. Je ruikt bijna de slecht of niet gewassen kleren, en de stront op straat. Alleen de boeken van Dickens zelf brengen ons nog dichterbij de mensen

van toen. Jammer dat hij niet meer van de extra inkomsten kan genieten

Alex Werner and Tony Williams: *Dickens's Victorian London*, Ebury Press, 2011

David Nicholas Wilkinson and Emlyn Price: *Charles Dickens's England*, guerrilla books, 2009

Bleak House revisited?

door Gerrit Terpstra

Onlangs kwam ik een boek tegen met de intrigerende naam "*Tom-All-Alone's*", van ene Lynn Shepherd. Gelijk maar uit nieuwsgierigheid gekocht. Want wij kennen die naam uit een ander boek. Dat klopt, en de schrijfster heeft dat ook met opzet gedaan. Wat denk je van dit begin in haar boek:

"London. Michaelmas term lately begun (Dickens schrijft: "...lately over...")

and the Lord Chancellor sitting in Lincoln's Inn Hall. Implacable November weather. As much snow in the streets as in Flanders field, and almost as little hope, at least for some."

Kijk, dat maakt je toch nieuwsgierig: een goedkope truc of iets meer? Zelfs Flanders field ken je uit een andere connotatie. Het blijkt een heel aardig boekje te zijn, vooral voor Dickens liefhebbers. De achterflap beschrijft "...a compelling, immaculately written nineteenth-century murder mystery...." en dat dekt de lading ook wel. De sfeer is goed getroffen: de bekende beschrijving van Londen, de mist, de rivier, public houses, de "rat fights", een lichte verwijzing naar de Jack the Ripper geschiedenis etc. Ook de fascinatie van het Victoriaanse publiek met "lunacy" of liever gezegd pseudo "lunacy" (het opbergen van personen in een of ander duister gesticht) speelt hier een rol.

Verwacht uiteraard geen Dickens, maar het is wel bijzonder leuk dat de namen voorbijkomen van vele personen en namen uit *Bleak House*: Edward Tulkinghorn, inspector Bucket, Krook, Sir Leicester Delock, Baronet + echtgenote, Jo ("I don't know nothink"), het nachtelijk leven rond Haymarket, Bell Yard, de slums van St. Giles etc.

De hoofdpersoon is Charles Maddox, een detective en beweegt zich in sferen die *Bleak House* lezers vertrouwd voorkomen. Leuke scene o.a. waarin Charles Maddox een afspraak heeft met Tulkinghorn en bij aankomst in Lincoln's Inn Fields een kleine groep mensen ziet die nogal geagiteerd het pand verlaten: "a little group of people in the hallway, gathered around a wizened and vociferous old man in a chair and a black skull-cap, attended by a lean female with a thin and wasted face. An angry altercation breaking out at just that moment...." Dat moet bekend voorkomen.

Charles Maddox moet ook regelmatig zijn schietkunst bijhouden en het zal kenners niet verbazen dat zulks bij "George's Shooting Gallery" plaatsvindt. De schrijfster heeft zelfs ook een paar hoofdstukken getiteld "Hester's Narrative" en dat doet natuurlijk meteen denken aan "Esther's Narrative" in *Bleak House*. Deze Hester ontmoet daar ene Miss Flint, een enigszins verward oud dametje dat, jawel, vogeltjes houdt. Tulkinghorn komt door geweld om het leven (zie *Bleak House*), maar de schrijfster laat hem vooraf nog een sinistere rol spelen die zo in *Bleak House* zou passen. En Charles Maddox ondervraagt een zieke Jo ("I don't know nothink") naar een gebeurtenis die hij heeft meegemaakt op een "berryin ground": "No Jo, not that lady, another one." Je gedachten schieten toch meteen naar een van de sleutelscènes in *Bleak House*. Het gesprek vindt trouwens plaats in aanwezig van een jonge dokter, jawel, Woodcourt. Lynn Shepherd gebruikt de zo bekende achtergronden van *Bleak House* en verweeft haar eigen verhaal er in. Zelf zegt ze dat ze voor "*Tom-All-Alone's*" als titel gekozen heeft omdat Dickens deze oorspronkelijk heeft overwogen voor *Bleak House*.

Citaat: "...it allowed me to create a "space between" these great novels ("*The woman in White*", Wilkie Collins & "*Bleak House*, Ch. Dickens G.T), where I could locate a new and independent story of my own, and explore some of the same nineteenth-century themes of secrecy, madness, power, and abuse,

though with the benefit of twenty-first century hindsight. ... it gave me a chance to add new layers to a character like Tulkingshorn, from the secrets of his private museum to the even more horrifying secrets of his private history.” Einde citaat.

Ook weer zo'n leuk aspect: dat voornoemde “private museum” zal de bezoekers van Sir John Soane's Museum in Londen bekend voorkomen, want de beschrijving van dat museum komt qua sfeer geheel overeen met het werkelijke, wat bizarre museum. Noodzakelijk is het niet, maar door allerlei kleine verwijzingen naar Bleak House in het boek schrijft ze voor een publiek met een zekere vorm van voorkennis: een lezer van Victoriaanse lectuur herkent zich hier ogenblikkelijk in.

Het gaat te ver om hier de gehele plot te vermelden, want niets is erger dan de clue weggeven. De Narratives van Hester worden op een slimme manier in dit nieuwe Bleak House verhaal verweven, op een manier die Dickens een glimlach ontlokt zouden hebben. Of zou hij haar hebben aangeklaagd voor “mental and cultural property”? Het geheel is een zeer leesbaar boek over het Victoriaanse Londen met een authentieke sfeer. En voor Bleak House liefhebbers een must. En nu we toch bezig zijn: wellicht overbodig voor sommigen dit nog te melden, maar liefhebbers van Victoriana moeten ook zeker het boek lezen van Kate Summerscale:

“The Suspicions of Mr Whicher or The Murder at Road Hill House”. (2008)

Geen fictie, maar een gedegen werk over een werkelijk gepleegde moord die het Engelse volk in 1860/65 sterk bezig hield. De fascinatie van het Victoriaanse publiek met wat er achter gesloten deuren van “respectable people” omgaat werd door de kranten uit die tijd feilloos aanvoeld en breed uitgemeten in allerlei publicaties. Daar heeft Kate Summerscale met een geweldige research en feitenkennis een indrukwekkend boek over geschreven. Uitstekend gedocumenteerd, uitvoerige bibliografie (wat weer leuk is omdat je daarin weer interessante literatuur tegenkomt) en een heldere stijl van schrijven. Het boek past naadloos in de boven beschreven tijd, maar heeft als sterk punt dat alles op waarheid berust.

12 november 2012

Vorden

NB. “*Tom-All-Along's*” is in Noord Amerika uitgebracht onder de naam “*The Solitary House*”. Het spreekt voor zich dat ik het exemplaar met de titel “*Tom-All-Along's*” heb aangeschaft.

In **The Dutch Dickensian** worden ter beoordeling van de redactie, artikelen opgenomen die betrekking hebben op:
Leven en Werken van Charles Dickens.
Tijdgenoten die raakvlakken hebben met Charles Dickens.
Onderwerpen die licht doen schijnen op de tijd waarin Charles Dickens leefde.
Boekbesprekingen van oude of nieuwe uitgaven alsmede recensies van uitbeeldingen van werken van Charles Dickens op DVD etc.
Zowel artikelen geschreven in de Nederlandse taal alsmede in het Engels kunnen worden geplaatst.

Bijdragen:

Artikelen dienen bij voorkeur als platte tekst of neutraal Word-bestand, zonder opmaak, te worden toegezonden. Voetnoten dienen aan het eind van het artikel te worden geplaatst. Suggesties voor illustraties zijn ter beoordeling van de redactie.

Verschijning:

The Dutch Dickensian verschijnt drie maal per jaar, zoveel mogelijk voorafgaande aan de bijeenkomsten van de leden van de Haarlem Branch.

Yours &c
C. Dickens.

De handtekening van Charles Dickens in 1825 in een brief aan een
schoolvriend